

GOLDBERG ÇEŞİTLEMELERİ

(Goldberg Variations BWV 988: Klavierübung)

“Barbitüratlar çağından önce uykusuz zenginler uyumak için başka yollara başvururlardı. Yüksek dozda müzik birebir ilaç sayılır ve bunu uygulamak üzere bir de yatılı müzisyen tutulabilirse bu, hastaya şifaya kavuşmuşçasına iyi gelirdi.

Bach’ın “Goldberg Çeşitlemeleri” adıyla anılan “2 Klavyeli Klavesen İçin Bir Raya Üzerine Değişik Varyasyonlar”ı, müzik tarihinde ilk kez, uykusuzluğa çare bulmak için ismarlanan bir beste olarak ün kazanmıştır.

Bach’ın yaşam öyküsünü 1801’de ilk kez yazan Göttingen Müzik Direktörü Johann Nikolaus Forkel (1749-1818)’e göre Goldberg Çeşitlemeleri (1741), Rusya’nun Dresden Büyükelçisi Kont Hermann Carl von Kaiserlingk için bestelenmiştir. Forkel’in ilettiklerinin doğruluğu kuşkuyla beraber “Aria mit verschiedenen Veraenderungen” (Muhtelif Çeşitlemeli Arya) başlığı altında 1741 ya da 1742’de yayınlanan ve tüm dünyada tanınan eserin bu sevimli adını Goldberg’e borçluyuz.

J.S: Bach’ın Johann Theophilus Gottlieb Goldberg (1727-1756) adlı öğrencisi, zengin Kont Kaiserlingk tarafından kendisinin uyku vericisi olarak tutuldu. Konttan çağrı alınca Goldberg, yatak odasının yanındaki odaya ayaklarının ucuna basarak girer ve oradaki klavseni yavaşça çalardı. Zaman gelir bir oturuşta saatlerce çalar, repertuarı tükenirse doğaçlama yapardı. Daha sonra Kaiserlingk

’in aklına bir fikir geldi. Kendisine uyku getirici özel bir besteye sahip olmanın iyi olacağını düşündü. Goldberg ona, bu işi hocasının yapmasını önerdi. Bunun üzerine Johann Sebastian Bach ile sözleşme yapıldı. Bach, altın bir kupa içinde iki yüz düka karşılık (başka bir kaynağa göre de 100 Louis altını bulunan bir enfiye kutusu), her dinleyeni uyutması kesin olan bir parça bestelemeyi kabul etti. Bunun sonucunda, günümüzde “Goldberg Çeşitlemeleri” olarak bilinen otuz çeşitlemeli görkemli arya ortaya çıktı. Bu parça Kont Kayserling’i memnun etmekle kalmadı, uyuttu da. Oysa günümüzde dinleyiciler, kontrpuantal çeşitlemeleri izleyip keyfine varmak için uyanık kalıyorlar ve bu “ninni”nin bestecisini alkışlıyorlar.

Bach’ın yaşamında tek bir besteden en çok para kazandığı ve 1742’de basılan bu çeşitlemeler, 1725 yılına ait “Anna Magdalena” Bach’ın müzik defterinden alınan bir şarkı üzerine kurulmuştur. ¾’lük ölçüde, Sol Majör tonda ve ağır bir dans olan sarabande biçiminde yazılmış sakin, zarif ve süs notalarıyla bezenmiş 34 mezürlük arya, 30 çeşitlemeyle işlenerek bir müzik anıtı yaratılmıştır. Bach’ın klavyeli çalgı alanındaki besteleri arasında bir zirve oluşturan eser, parlak İtalyan virtüözlüğünü, zarif Fransız besteciliğini, sağlam Alman tekniğini kapsar. Önemli olan özelliklerinden biri de, çeşitlemelerin aryanın melodisi üzerine değil de, bas

partisi üzerine yazılmasıdır. Ayrıca üçü dışında hepsi sol majör tonda olan otuz çeşitleme, usta bir düzenle on gruba bölünmüştür. Her grup serbest stilde tek sesliden (unison) dokuz sesliye kadar kanonları içerir. Bu arada bazı çeşitlemeler klavsenin tek klavyesinde, bazen de her iki klavyede çalınır. Bach'ın bu eseri bestelediği ve bugün Berlin Müzik Yüksekokulu'nda bulunan klavsen iki klavyelidir.

Bach'ın otuz çeşitlemenin on ikisinde iki klavye kullanımını öngördüğü klavsen parçaları olsa da, Goldberg Çeşitmeleri'nin piyanistlerin repertuarına girmesi çok uzun sürmemiştir. Bugün, zaman zaman piyano ile de yorumlanan eser, ancak klavsenden piyano için bir düzenleme olarak dikkate alınabilir.

3/4'lük ölçüdeki 1. Çeşitleme ariyanın doğal bir devamıdır. Sevimli bir dansa benzeyen iki sesli bir buluş (invention) şeklinde sürer.

2/4'lük ölçüdeki 2. Çeşitleme ariyanın bas partisi üzerine iki sesli bir benzetim (imitation) katılımıyla, üç sesli akıcı bir inventioon'a dönüşür.

3. Çeşitleme 12/8'lik ölçüde, pastoral havada ve tek sesli bir kanondur. Eserin yorumu konusunda düşüncelerini açıklayan ünlü piyano virtüözü Ferruccio Busoni (1866-1924) ilk sesin, obua gibi, anlamlı şekilde öne alınarak; ikinci sesin de, flüt gibi, yumuşak ve geri planda çalınması ve böylece tını renklerindeki farkı belirlemeyi önermektedir.

3/8'lik ölçüdeki 4. Çeşitleme dört sesli, enerjik bir dans biçimindedir.

Onu izleyen 5. Çeşitleme, 3/4'lük ölçüde, iki klavyede çalınan bir arabeski andırır.

6. Çeşitleme yine 3/4'lük ölçüde, sakin, iki sesli bir kanondur ve ikinci sesi bir tam ses daha tizdir.

6/8'lik ölçüde ve zarif bir Siciliano havasındaki 7. Çeşitleme, 3/4'lük ölçüdeki hareketli, parlak ve iki klavyede çalınan, seslerin çakışması bakımından modern piyanoda yorumu çok zor olan 8. Çeşitleme izler.

9. Çeşitleme koyu seslerle canlandırılan üçlü bir kanondur ve tek klavyede çalınır.

10. Çeşitleme neşeli ve dört sesli bir fughetta'dır; teması ariyanın bas partisini açıkça duyurur.

12/8'lik ölçüdeki canlı 11. Çeşitleme, iki klavyede ellerin çapraz çalışıyla ve 16'lık notalı triolelerle dikkati çeker.

12. Çeşitleme'deki dörtlü kanon ise karşıt bir hareketle, bir önceki çeşitlemeyi yanıtlar.

13. Çeşitleme lirik bir intermezzo havasındadır. F. Busoni partiyonun bu bölümüne “Andante con grazia” (Zarif çalınan bir andante) başlığını yazmaktan kendini alıkoyamamıştır.

14. Çeşitleme 3/4'lük ölçüde, parlak ve virtüöz yapıdadır: Triller, süs notaları, sıçrayışlar, ellerin adeta birbirine karışacakmış gibi çalışması, klavye ustalığı yönünden çekicidir.

15. Çeşitleme, minör tondaki üç çeşitlemeden birincisi olan beşli kanon, şikâyetçi ve ağıtsal etkileriyle eseri böler.

Konserde bazen ara verilen bu bölümden sonra 4/4'lük ölçüdeki 16. Çeşitleme, adeta ikinci bölümü başlatan bir Fransız uvertürü stilindedir ve bu bölümün daha canlı ve parlak olacağını müjdelir. Çeşitlemenin ilk bölümü (uvertür) ariyanın başını, ikinci bölümü fughetta ise ariyanın sonunun bas partilerini ve armonisini belirgin bir şekilde duyurur.

17. Çeşitleme, 3/4'lük ölçüde iki klavye için kaprisli şekilde sunulan iki sesli bir invention'dur.

18. Çeşitleme olan 4/4'lük ölçüdeki, kararlı havadaki altılı kanon tek klavyede çalınır.

3/8'lik ölçüdeki 19. Çeşitleme zarif yapıdaki bir menuet'e benzer.

3/4'lük ölçüdeki 20. Çeşitleme'de heyecan yeniden başlar. Modern piyanoda çalınması çok zor staccatolarla iki klavyede yorumlanır.

21. Çeşitleme Sol Minör tonda, 4/4'lük ölçüde yedili kanondur ve patetik bir izlenim bırakır. XVI. yüzyılda kullanılan bir beste türü olan Ricercare'yi anımsatan, ancak sağlam ve modern yapıya sahip olan

22. Çeşitleme, devrimci bir yazı tekniğiyle Liszt'e öncülük etmiştir. İki sesli, 16'lık notalarla dolu pasajlar, birbirini 1/8'lik arayla kanon şeklinde izler.

23. Çeşitleme 3/4'lük ölçüde, üstün bir teknik gerektiren iki klavye için yazılmıştır. İki sesli 16'lık pasajlarla başlar; ikinci bölümde Liszt'i anımsatan, iki el için güçlü figürler içerir.

Oktavlarla belirlenen sekizli kanon olan 24. Çeşitleme'de ise, bu şekilde güç problemler yerine lirik ve pastoral bir hava egemendir.

3/4'lük ölçüdeki ve iki klavyede çalınan 25. Çeşitleme minör tonda olan sonuncusudur. Hüzünlü, patetik yapısı ve kromatik armonileriyle Bach'ın en sesli adagio'larından biridir. Dinleyicileri derin bir ruh zenginliğiyle saran bu bölüm için Busoni, birinci klavyede çalınan melodiyle birlikte ikinci klavyedeki eşlik partilerinin de ön plana alınarak gözetilmesini belirtmiştir.

26. Çeşitleme'de ariyanın bas partisi Haendel tarzı törenselleşmişle dönüşür.

27. Çeşitleme, dokuzlu kanon destekleyici bas partisine gerek duyurmadan gelişir.

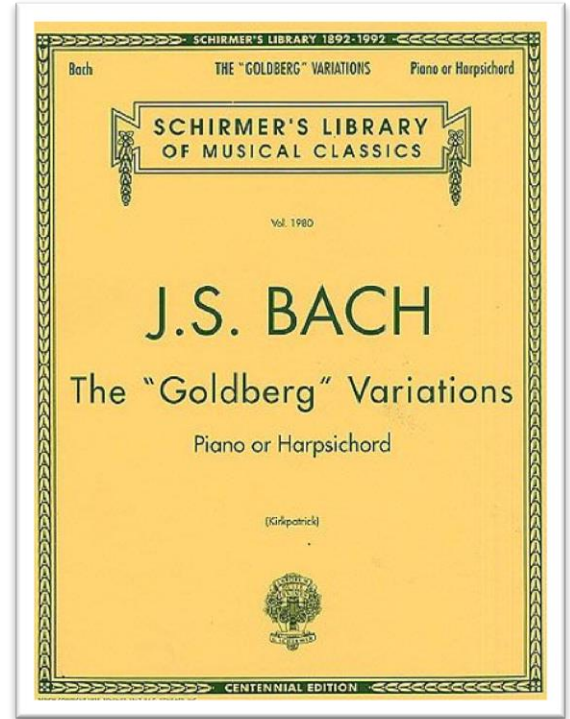
28. ve 29. Çeşitleme'lerdeki Liszt'e benzer akor triller yapının çok daha bağımsız ve yeni oluşunu belirler. İleride Beethoven'ın sonatlarında işleyeceği gibi, orta seslerdeki trillerle melodi ve basların uyumu, virtüöz bir finale yol açar.

30. Çeşitleme, müzikal bir şakaya benzer. Tanınmış iki halk şarkısı kontrpuanla ustaca bir potpuri şeklinde armonize edilmiştir. "Çoktan beri sana gelmedim" ve "Lahanalar ve şalgamlar yüzünden kaçtım" adlı bu iki şarkıdan sonra, başlangıçtaki arya bütün güzelliğiyle duyulur.

Bu çeşitlemeleri ölen annesi için gözyaşları içinde piyanoda çalan Johannes Brahms, "Nasıl bir müzik bu! Bir merhem sanki! Bach'ın dertli kalpleri teselli gücü var" demişti.

Tekrarlar gözetilmeden 45-50 dakika süren Goldberg Çeşitlemeleri ile ilgili bir olay da vardır: Çağımızın ünlü piyanistlerinden, Beethoven ve Brahms yorumlarıyla seçkinleşen Arthur Schnabel (1882-1951), program dışı parça çalmamasıyla tanınmış. Konser bitince ne kadar alkışlanırsa alkışlansın, dinleyicileri selamlar ve salondan çıkarmış. Ancak bir konserin bitiminde çalgınca alkışlanmış, müzikseverler salonu terk etmesine izin vermemişler. Schnabel bunun üzerine tabureye oturmuş ve 90 dakika sürecek olan Goldberg Çeşitlemeleri'ni çalmaya başlamış.

J.S. Bach – Variations Goldberg BWV 988 – Pierre Hantai (1992)

- <http://www.youtube.com/watch?v=0PcrNrb24ec>
- <http://www.youtube.com/watch?v=9NYqiKm3gng>

Goldberg Variations 1-7

- <http://www.youtube.com/watch?v=g7LWANJFHEs>

Goldberg Variations 8-14

- <http://www.youtube.com/watch?v=vPIS5yvvT2Y>

Goldberg Variations 15-19

- http://www.youtube.com/watch?v=thk_Xap-lsw

Goldberg Variations 20-24

- http://www.youtube.com/watch?v=z1CDzn_7aLs

Goldberg Variations 25-27

- <http://www.youtube.com/watch?v=-TDFVEXpX3o>

Derleyen – Kazım ÇAPACI